

UNIVERSITATEA „OVIDIUS” - CONSTANȚA

FACULTATEA DE TEOLOGIE

ȘCOALA DOCTORALĂ

*Cultura post-modernă europeană și românească și provocările sale pentru
viața, învățătura și misiunea Bisericii*

- Rezumat -

COORDONATOR:

Prof. Univ. Dr. Pr. Gheorghe ISTODOR

Doctorand

Ciprian Pandea

CONSTANȚA
2017

Cultura post-modernă europeană și românească și provocările sale pentru viața, învățătura și misiunea Bisericii

Rezumat

Introducere

Biserica reprezintă trupul tainic al Mântuitorului Hristos, fiind instituită de Acesta prin jertfa răscumpărătoare de pe cruce în chip nevăzut, iar în chip văzut în ziua Cincizecimii prin Pogorârea Sfântului Duh. În decursul istoriei bimilenare ea a trecut prin foarte multe încercări, începând cu perioada persecuțiilor, apoi continuând cu apariția ereziilor și a sectelor, a schismei între Răsărit și Apus, a Reformei apusene, iar astăzi confruntându-se cu un puternic fenomen de secularizare provocat de desacralizarea și, mai rău, decreștinarea omului contemporan.

De asemenea, misiunea Bisericii are un caracter dinamic luând în considerare circumstanțele care țin de viața creștină, de activitatea pastoral-misionară și teologia în general. În cadrul activității sale misionare, Biserica trebuie să țină seama de realitățile sociale ale momentului, de progresul științei și a tehnicii, de fenomenele care fac ca tot mai mulți creștini să renunțe la creștinism și să îmbrace alte forme de religiozitate

În contemporaneitate, implicația misionară a Bisericii poate îmbrăca forma unui deplin succes în fața imperfecțiunilor sociale de tot felul, însă, pe de altă parte, poate descoperi și anumite neajunsuri misionare referitoare la o slabă pregătire și o implicare redusă de care dă dovadă o parte a clerului în procesul de cateheză și de reîntoarcerea pe drumul mântuirii a contemporanilor noștri.

Am ales această temă deoarece dialogul social și misionar al Bisericii este purtat cu precădere în fața culturii societății contemporane post postmoderne. Această societate a devenit, datorită fenomenului globalizării, multiculturală, adică o comunitate și o comuniune de culturi, în care o serie de culturi diferite sau chiar antagonice au cunoscut acea „contopire” culturală prin contactul uneia cu cealaltă.

Omul contemporan este copleșit de sentimentul autonomiei, fapt pentru care societatea creată de el a cunoscut foarte repede fenomenul secularizării de tip raționalist și iluminist, făcând cu totul abstracție de transcendența existenței umane. Postmodernitatea a reușit datorită dezvoltării tehnologice să lucreze pentru om, însă aceasta a lucrat și împotriva acestuia deoarece l-a transformat

pe acesta în robul forțelor raționale pe care nu le poate stăpâni. Omul de astăzi și-a modificat viziunea cu privire la menirea sa și asupra rolului său în cadrul creației lui Dumnezeu, peste care se crede stăpân absolut, fiind stăpânit de un puternic sentiment al dominării. Această perspectivă a condus rapid la dorința de a domina, de a controla și de a exploata creația după bunul plac și ignorând legile divine. Astfel, a apărut criza ecologică porunca divină „stăpâniți pământul” (Facere 1,28) fiind înțeleasă profund eronat de către ființa umană autonomă în relația sa cu Dumnezeu.

Pe de altă parte, cultura a cunoscut și ea schimbări profunde din cauza procesului de secularizare și desacralizare a societății umane, proces început cu multe secole în urmă și ajuns cumva la apogeu în contemporaneitate. Din păcate asistăm astăzi la abordarea unor teme profund străine sau uneori antagonice față de revelația divină, de morala creștină sau de cultul Bisericii lui Dumnezeu. Temele care sunt dezbătute în cadrul orelor de catehizare sau a predicilor din fața Sfintelor Altare sunt considerate perimate de cultura postmodernă, desuete și învechite. Cultura contemporană promovează teme precum consumismul, comoditatea sau bogăția. Mult mai trist este atunci când așa-zisa cultură postmodernă promovează teme și imagini blasfemiatoare la adresa Bisericii, a simbolurilor și a învățăturilor sale.

În acest context, misiunea Bisericii trebuie să așeze modelul vieții de comuniune în iubire și credință după chipul lui Dumnezeu cel unic în Ființă și întreit în persoane, precum și după asemănarea vieții umane îndumnezeite de Fiul lui Dumnezeu, Logosul întrupat. Astfel că tema propusă este deosebit de necesară în cadrul misiunii interne (pastorației) deoarece este necesar să se creeze o atitudine liturgică și comunitară în rândul credincioșilor, care atitudine decurge din natura apartenenței lor la Biserică și din conștientizarea faptului că Ortodoxia este depozitarul adevărului revelat de către Mântuitorul Hristos, Fiul lui Dumnezeu iar acest spirit trebuie să fie luat în considerare atunci când se încearcă creația unei opere de artă.

Tema propusă este necesară în egală măsură și misiunii externe datorită fenomenului imigrației deosebit de întâlnit astăzi. În acest context, creștinismul ortodox român, în special, ia contact cu o cultură secularizată, de multe ori anti-creștină într-un Occident desacralizat și chiar decreștinat.

I. Atitudinea și învățătura misionară a Bisericii cu privire la cultură. Repere fundamentale

Valorile fundamentale ale culturii în societatea contemporană nu mai sunt un ajutor pentru om în dobândirea mântuirii și a apropierii lui de Dumnezeu, ci acestea își găsesc finalitatea în ele însele, în prosperitatea materială a omului sau, cel mult, într-o plăcere exclusiv estetică. În Antichitate sau Evul Mediu, cultura nu avea această dimensiune soteriologică, ci ea s-a evidențiat în modernitate și postmodernitate, din nefericire, atunci când fenomenul secularizării și al decreștinării era în plin proces de dezvoltare¹.

Astăzi, se poate vorbi de o cultură a elitelor dar și una de masă, o cultură religioasă, dar și una laică, o cultură modernă, dar și o cultură antică, o cultură politică dar și una scolastică, universitară. Astfel, avem de a face cu o dificultate în a propune o definiție mulțumitoare a culturii. Cultura are în conținutul ei întreaga sferă de existență și de acțiune a omului la nivel intelectual, organizatoric, instituțional și spiritual și, datorită faptului că ajunge în planurile instituționale ale societății, ea are ca rezultat intrinsec civilizația. Aceasta din urmă reprezintă rezultatul concret al spiritului uman asupra naturii și asupra societății umane. Pe de o parte, civilizația este cea care satisface necesitățile materiale ale corpului, iar pe de altă parte, cultura satisface nevoile spirituale ale sufletului uman. Este necesar ca între cele două planuri să existe o armonie, o simbioză și un echilibru în omul dihotomic, având trup și suflet, și să se evite o accentuare al unui plan în detrimentul celuilalt.

Cultura teonoma, respectiv cultura și spiritualitatea ortodoxă, învață că taina omului nu rezidă din existența sa, ci că numai în Dumnezeu, omul se poate împlini numai în măsura în care omul păstrează legătura spirituală cu Creatorul său și cu Mântuitorul său care stă de-a dreapta Tatălui în strălucirea luminii Sfântului Duh. Diferită de cultura autonomă a omului care îl amăgește cu superioritatea lumii fizice prin știință și tehnică, dar îl aservește poftelor și patimilor iraționale deoarece sunt foarte greu de controlat, cultura teonomă aduce omului puterea spiritual și energia spirituală a Sfântului Duh în Iisus Hristos și în Biserica Sa. Cultura teonomă a omului este răspunsul dialogal coerent și profund la actul creator al lumii și al omului de către Dumnezeu – Sfânta Treime.

Cultura păgână nu a fost văzută ca fiind ceva antagonic creștinismului, ci ea era privită ca un dar al lui Dumnezeu care îl face pe om să ajungă la divinitate. De asemenea, aceasta nu a făcut altceva decât să îl pregătească pe om pentru învățătura revelată de Însuși Mântuitorul Hristos, Logosul întrupat. Pe de altă parte, în fundamentarea doctrinei cu privire la creație sunt utilizați frecvent termeni din filosofia greacă, cu precădere din cea platonice, cărora li se oferă o semantică nouă, o nouă interpretare creștină în concordanță cu Sfânta Scriptură. Apologeții creștini, care aveau

¹Henri-Irenee Marrou, *Sfântul Augustin și sfârșitul culturii antice*, Editura Humanitas, București 1997, p. 437

la bază o educație ne-creștină, au avut meritul de a folosi toate lucrurile studiate în filosofia păgână în slujba Bisericii lui Hristos și în slujba lui Dumnezeu prin îmbogățirea adevărului de credință și a dogmelor mântuitoare ale Bisericii.

Cultura modernă își are fundamentele în trei mari curente care au apărut și dezvoltat în perioada cuprinsă între secolele XV-XIX. În primul rând, Renașterea ca mișcare culturală care a afectat în mod profund viața intelectuală cunoscută în perioada modernă timpurie. Mișcarea a început în Italia, apoi s-a răspândit cu repeziciune în întreaga Europă, influențând masiv toate domeniile culturii: literatura, filosofia, religia, arta sau politica. Oamenii de cultură renascentiști au promovat o metodă umanistă în studiu și s-au axat pe emoție în artă.

Iluminismul, ca mișcare anti feudală, a pregătit și realizat revoluțiile politice petrecute între secolele XVII-XIX în țările din Europa, America de Sud sau America de Nord (Războiul Civil) care au avut ca scop crearea unor societăți raționale, prin promovarea culturii, a „luminilor” în mase.

Un alt fundament al culturii moderne este reprezentat de Romanticismul sec. XVIII și XIX. Acest curent a influențat foarte mult literatura, artele vizuale, muzica dar și domenii ale științei precum istoria naturală, istoriografia sau educația.

În mod evident au mai existat și alte curente culturale, politice sau filosofice care au aparținut perioadei moderne și care au influențat cultura într-o măsură mai mică sau mai mare, însă ne-am limitat doar la cei mai importanți stâlpi care sunt caracteristici acestei perioade.

Postmodernismul este o mișcare, un curent prin care se definește cultura secolului XX și care se regăsește în artă, arhitectură, literatură și filozofie, care a avut un rol, covârșitor în crearea culturii contemporane, românești sau străine, în această perioadă pe care o numim „post\postmodernă”

II. Raportul dintre teologia ortodoxă și cultura modernă în societatea europeană

Modernitatea poate fi definită în modul cel mai simplu ca acele idei, principii și modele de interpretare, de diverse tipuri, de la filosofic la economic, pe care societatea și cultura occidentală și centrală europeană și americană și-a fundamentat existența, începând cu secolul al XVI-lea până în secolul XX.

Evoluția și dezvoltarea spectaculoasă a științei în perioada modernă a schimbat viziunea oamenilor asupra lumii dar și promovarea unei atitudini profund anti-creștine. Trebuie menționat că în secolul al XIX-lea omul modern s-a orientat către cunoașterea adevărului cu privire la lume și

încercarea de a crea o societate perfectă, acesta punându-și toate speranțele în știință și în puterea ei de a crea un viitor mai bun. Pe de altă parte, secolul al XX-lea a reprezentat secolul unei dezvoltări extraordinare a științei.

Prin ideologiile modernității omul a fost separat de natura înconjurătoare, transformându-l pe acesta în stăpânul absolut al lumii. S-a ajuns la concepția potrivit căreia omul trebuia să-și impună propriile legi care erau diferite față de cele ale lui Dumnezeu, și să-și exploateze natura în mod exagerat, astfel apărând crizele ecologice punând în pericol natura înconjurătoare, și, implicit, pe om însuși.

Secularizarea reprezintă una din problemele fundamentale cu care Biserica s-a confruntat încă din perioada Modernă. În mod surprinzător, consecințele secularizării nu se referă la dispariția sau declinul fundamental al religiei, ci acest fenomen are ca o consecință importantă diminuarea instituțională și culturală a religiei în cadrul societății moderne, pierzând rolul important avut în cadrul societății și în viața omului. Procesul de autonomie a omului provocat de schimbarea de paradigmă a culturii în perioada modernă, nu s-a referit doar la puterile sufletești, ci și la nivel somatic. Astfel, dimensiunea simțitoare a omului, sentimentele acestuia nu au mai fost călăuzite și luminate de lucrarea Sfântului Duh, ci acestea s-au pervertit și afectat și trupul care a încetat să mai fie considerat „templul al Duhului Sfânt” (I Corinteni 6, 19), ci o realitate în care se manifestă cele mai respingătoare patimi, ce au condus ușor la degenerarea omului.

Misiunea Bisericii Ortodoxe în societatea contemporană caracterizată de secularizare are câteva soluții extrem de utile precum catehizarea credincioșilor foarte importantă în combaterea prozelitismului sectar; împărtășania cat mai des cu Trupul și Sângele Mântuitorului Hristos deoarece împărtășania rară sau lipsa ei, precum și neparticiparea la slujbele bisericii conduce către individualism. Biserica trebuie să fie foarte atentă să păstreze comuniunea credincioșilor în contextul în care foarte mulți dintre cei care se declară creștini participă la slujbe ocazional, când au un anumit interes personal sau pur întâmplător. În acest caz Biserica trebuie să scoată în evidență și preoția universală, nu doar pe cea sacramentală, și să atragă pe enoriașii săi și să-i implice în diversele activități utile pentru viața și misiunea Bisericii.

III. Coordonatele schimbărilor paradigmatic culturale în post-modernitatea europeană.

Evaluare misionară

Din perspectivă religioasă, în postmodernitate cunoaștem cu curenți care resping destul de agresiv orice manifestare a religiozității, așa cum era ea consacrată în cadrul Bisericilor Tradiționale. Vorbim aici de secularismul postmodern care este caracterizat prin negarea vehementă a oricăror forme de religie instituționalizată și acceptând „construcția” unei credințe și religii proprii, așa cum vede fiecare acest lucru, și fără să aibă o apartenență la o anumită Biserică, confesiune sau cult. Teologiile în postmodernitate încearcă să își găsească drumul lor între două extreme familiare. La un capăt se află dizolvarea liberală a specificității creștinismului și o acomodare amănunțită a lumii, de multe ori mascată de o schimbare către pietistic sau emoțional, care, în cele din urmă, cedează tărâmului intelectului înțelepciunii seculare. La extrema cealaltă stă fideismul, atât biblic, cât și bisericesc.

Fenomenul desacralizării în societatea post-modernă este unu îngrijorător deoarece a afectat și evoluția culturii în postmodernitate. Desacralizarea este un fenomen provenit din paradigma modernismului și post-modernismului cu un puternic impact asupra valorilor și vieții creștine. Decreștinarea Occidentului s-a produs încet și pe nesimțite. Există o convergență cu decreștinarea deliberată, sistematică și brutală din partea Europei. Atât desacralizarea omului cât decreștinarea lui au avut un impact major asupra culturii omului în modernitate și postmodernitate. În Occident, mai mult decât oriunde în lume, omul s-a orientat din ce în ce mai mult către un tip de areligiozitate ajungând să cultive o cultură desacralizată și mai mult decât atât, o cultură profund necreștină. Din cauza celor două fenomene dus și la o deculturalizare violentă a creștinismului. În acest context, raporturile dintre oameni au fost modificate în mod artificial iar adevărurile revelate și morala creștină au fost combătute.

Postmodernismul a reprezentat și reprezintă încă o provocare puternică pentru misiunea Bisericii. El a fost înțeles atât ca un conservatorism ce a urmat după perioada Modernă, dar și o reîntoarcere la clasic, la tradiție. Postmodernismul promovează un sincretism cultural dar și religios prin care dorește să emită un nou sistem de valori, o nouă paradigmă în care se amestecă realizările culturale și religioase acumulate pe tot parcursul istoriei omenirii. Din păcate, cultura postmodernă a devenit o a doua „natura” pentru om, conducând astfel din nefericire la ateism, indiferentism pseudo-religios și la autonomie, trei caracteristici antireligioase care fac din mântuirea sufletului imposibil de atins.

IV. Misiunea Bisericii în cultura românească contemporană

Cultura românească contemporană nu poate fi analizată decât în contextul culturii europene din secolul al XX-lea. În prima jumătate a acestui secol se remarcă apariția unor curente care doreau să găsească modalități inedite de a exprima și reflecta revolta împotriva civilizației moderne. Curente care au avut un mare impact și asupra culturii românești sunt expresionismul, cubismul, abstracționismul și suprarealismul, manifestări care au influențat cultura și arta pe parcursul întregului secol XX.

În decursul istoriei, cercetările oamenilor de știință români au adus omenirii invenții și descoperiri foarte valoroase recunoscute de întreaga lume științifică. Medicii și inginerii români au inventat și descoperit formule și mașinării care, ulterior, și-au arătat utilitatea pentru întreaga lume. În prima jumătate a sec. XX, inginerii și savanții români s-au educat atât în universitățile din țară, cât mai ales la cele din Occident și au participat la diverse cercetări împreună cu mari savanți internaționali. Petre Țuțea este exemplul cel mai elocvent a ceea ce ar trebui să fie omul de cultură român sau străin. În primul rând omul de cultură trebuie să fie creștin. În schimb, un alt filosof român, Emil Cioran care a fost fiu de preot ortodox a eșuat în pesimismul și în nihilismul cel mai crunt posibil. Țuțea se mișcă ontologic și axiologic între Decalogul lui Moise și Predica de pe Munte a Mântuitorului, exemplul clasic de cultură creștină integratoare a formelor culturale laice, de aceea Petre Țuțea trebuie să rămână un reper cultural creștin, un apologet laic și un sacerdot al chemării lui Dumnezeu adresată fiecărui om spre a deveni un creator de valori în duhul evanghelic al lui Hristos. Pe de altă parte, Cioran este întruparea unei paradigme culturale pesimist-nihiliste cu privire la adevărul creștin care-L neagă pe Hristos, în numele unei revolte inutile, lipsite de sens și de semnificație. Cioran este exponentul înfricoșător al patricidului cultural, ca unul ce-și neagă apartenența, identitatea și filiația creștină, din fiu de preot ortodox, devenind un alienat spiritual, un om chinat ce gravitează morbid între confuzie și eroare. Emil Cioran arată lumii că o cultură fără Hristos conduce la o dimensiune în care omul percepe pierderea Absolutului, pesimismul și nihilismul acestuia reprezintă strigătul de ajutor și de neputință a celui ce a uzat în mod fatal de liberul său arbitru. Este cazul clasic de înstrăinare și deșănțare a omului care se desparte în mod bizar de Hristos și care generează o cultură a nonsensului, a disperării și a anxietății. Misiunea Bisericii trebuie să se adreseze către oameni ai culturii românești care s-au îndepărtat de Dumnezeu, precum filosoful Cioran și să îi apropie de Biserică pentru ca darurile lui Dumnezeu să se înmulțească și să fie dătătoare de mântuire și viață veșnică.

Persoana Mântuitorului Hristos Și-a găsit întotdeauna un loc prioritar în preocupările celor care au voit să facă “teologie” în afara Revelației și a Bisericii, invocând următoarele motive: revelația autentică nu este cea prezentată ca atare, ci alta, rămasă necunoscută sau cunoscută foarte puțin, din cauza intervenției Bisericii care nu a voit ca aceasta să ajungă la conștiințele oamenilor, motivată de interese meschine de grup, care vizau în special dorința de dominare, prin mijloace religioase. De aici, nevoia imperioasă ca revelația “autentică” să fie cunoscută; acest deziderat are două consecințe fundamentale: oamenii ajung - în sfârșit! - să cunoască adevărul, ascuns printr-o “conspirație” a Bisericii, iar dominarea spirituală a acesteia este eliminată. Pe aceste “coordonate logice” se înscrie și cartea lui Dan Brown intitulată “*Codul lui Da Vinci*”

Biserica nu reprezintă doar un loc în care se regăsesc idei sau învățături dogmatice sau un loc unde sunt create idei religioase, ci este locul unde omul se întâlnește cu Hristos și se împărtășește de harul Duhului Sfânt. Doar din această trăire duhovnicească au luat naștere învățăturile dogmatice de-a lungul istoriei, în special în timpul sinoadelor ecumenice, care au fost bazate pe revelația divină revelată de Mântuitorul Hristos, Logosul întrupat. Lipsa Euharistiei din viața culturală românească contemporană conduce la transformarea creștinismului ortodox din România la o simplă tradiție respectată pe alocuri de cei bătrâni sau un spectacol în cadrul unor evenimente din viața omului (căsătorie sau botez).

V. Misiunea Bisericii în modernitate și post-modernitate cu privire la cultura europeană occidentală

Schimbările fundamentale de paradigmă din perioada Modernă s-au făcut cunoscute la toate popoarele ortodoxe din sud-estul Europei datorită tinerilor care au avut posibilitatea de a studia în universitățile din Occident, acolo unde au apărut ideile renașcentiste, umaniste sau iluministe. După războaiele religioase petrecute în Occidentul catolic și protestant, ideile moderne ale libertății de gândire s-au răspândit cu rapiditate în Europa, apărând Renașterea într-o lume nouă care se forma într-un entuziasm nemaiîntâlnit până la momentul respectiv. În perioada modernă au avut loc răsturnări și modificări esențiale în plan politic, social și ideologic, centrul fiind reprezentat de Revoluția Franceză care s-a desfășurat sub deviza libertate, egalitate, fraternitate.

Din dorința de a elibera gândirea umană de orice autoritate sau constrângere exercitate din exterior, mai ales din partea Bisericii occidentale, Renașterea a promovat în cadrul epocii moderne îndemnul de a dezvolta și cultiva știința dar și de a promova spiritul critic. Această perspectivă nu va

fi abandonată, din contră, tendințele menționate mai sus sunt accentuate în secolele XVII și XVIII în cadrul Iluminismului. În Germania, principalii reprezentanți ai modernismului au fost Christian Wolff, Johann Heinrich Lambert, Johann Nikolaus Tetens, Moses Mendelssohn, Gotthold Ephraim Lessing, Leibniz, Immanuel Kant, Georg Wilhelm Friedrich Hegel. În Franța, principalii corifei ai modernismului au fost La Mettrie, Helvetius, Diderot, Jean d'Alembert, Montesquieu, Voltaire sau Jean Jacques Rousseau, însă ne vom opri la ultimii trei.

Provocările venite asupra misiunii și vieții creștinului în secolele XVI-XVII, din sfera filosofică, literară, artei sau științei s-au dovedit extrem de serioase, chiar dacă unele păreau mai degrabă utopice. În această perioadă se configurează un nou Turn Babel în care omul autonom și atotsuficient pretinde că poate să-L ignore, să-L sfideze și să-L substituie pe Dumnezeu viu al Revelației creștine. Dacă provocările venite din sfera curentelor moderne au avut uneori un caracter blasfemator, cele venite din sfera științei care se afla într-un real avânt ne-a demonstrat că modul în care știința s-a raportat la Biserică trebuie tratată cu maximă responsabilitate și competență din perspectivă misionară. Visele omului modern de a fi ca Dumnezeu arată că acesta se crede în nebunia lui un fel de demiurg, de creator de monstruoziități și de himere. În ura și în revolta sa împotriva lui Dumnezeu, omul desacralizat și decreștinat modern elimină pe Dumnezeu din viața lui și ucide omul ca „homo sapiens” prin anumite acțiuni noi sau revoluționare, omul în realitate se dezumanizează și în consecință se autodistruge din punct de vedere duhovnicește.

Creștinismul de azi trebuie să arate că atenția acordată vieții veșnice aduce cu sine și o transformare a acestei lumi. A fi ucenic al Domnului înseamnă să-ți iubești aproapele, să-i împărtășești grijile și să-ți manifesti dragostea prin lucruri concrete. Prin urmare, noi trebuie să proclamăm cu tărie că misiunea Evangheliei nu este aceea de a transforma pământul într-un paradis prosper, pentru că țelul final este dobândirea vieții veșnice. Din acest punct de vedere, afirmarea curajoasă a misiunii Bisericii în lumea secularizată a zilelor noastre nu poate fi decât îmbucurătoare, ținând totdeauna cont de aspectul dinamic al tradiției, etnicului, naționalului și creștinismului de pretutindeni. Nu trebuie să trecem cu vederea ideile misiunii creștine deschizătoare de drumuri în teologia modernă, cum ar fi: misiunea Bisericii în societatea postmodernă, raportul Bisericii creștin-ortodoxe cu celelalte confesiuni și culte, aspectul ecumenic al dialogului inter-religios, aspecte privind teologia culturii, sociologia și psihologia religiilor, diplomația ecleziastică, teologie și cultură, teologie și artă, teologie și medicină, teologie și societate, raportul dintre teologie, spiritualitate, mistică și duhovnicie, literatura ecleziastică, cultura ecleziastică, poezia religioasă, arta

creștină. Toate aceste aspecte ale misiunii Bisericii, ce țin de vocația și slujirea ei, lasă loc unor cercetări ulterioare la care cu siguranță trebuie să ne angajăm cu toții, într-o apologie coerentă a tuturor fraților creștini de pretutindeni, căci doar îndrăznind și sădind pretutindeni în lume Cuvântul lui Dumnezeu putem birui lumea, în sensul hristic al cuvântului.

Postmodernitatea reprezintă caracteristica fundamentală a omului contemporan desacralizat în cadrul căreia se valorizează în mod excesiv sinele uman și himera faptului că omul poate fi înlocuitorul lui Dumnezeu. Tezele care au influențat atât cultura postmodernă, cât și viața și misiunea Bisericii au fost negativismul, pesimismul, scepticismul și relativismul. Cele patru mari teze caracteristice postmodernismului au avut și au în continuare un impact major asupra culturii contemporane din România sau din întreaga lume și asupra manifestărilor culturale ale omului în ziua de astăzi. Inevitabil, una sau mai multe dintre aceste teze se pot regăsi în orice tip de abordare culturală, că vorbim de literatură, de artă plastică sau mai ales de filozofie. Din nefericire, aceste manifestări culturale presărate cu idei postmoderniste sunt nocive pentru misiunea creștină, pentru viața și spiritualitatea creștinului de astăzi.

Misiunea Bisericii trebuie să aibă în vedere dimensiunea culturală a omului în modernitate, precum și toate derapajele de ordin cultural venite din sfera modernității și postmodernității. Cu siguranță fiecare dintre cele două perioade importante pentru civilizația umană a avut un impact major asupra culturii. În Renaștere și Iluminism elitele culturale au promovat o atitudine de pasivitate și indiferență față de cele duhovnicești ceea ce a făcut ca, după această perioadă, cultura omului să fie una autonomă și nu teonomă, ce are în centrul său pe Dumnezeu. Pe de altă parte, postmodernism a adâncit această criză culturală a omului printr-o atitudine anti-Dumnezeu de data aceasta. Teze postmoderne precum negativism, pesimismul, nihilismul sau scepticismul au influențat în mod direct modul de a privi cultura și creația culturală, având de asemenea, un caracter autonom.

VI. Soluții misionare cu privire la re-creștinarea culturii moderne și post-moderne

Cateheza și predica sunt reprezentate două soluții la îndemâna preotului prin care să promoveze cultura creștină, cultura cea adevărată care are în centrul ei pe Dumnezeu și care se bazează pe învățăturile revelate ale Mântuitorului Hristos, Logosul întrupat. Este absolut necesar ca preotul, în activitatea lui misionară, să aibă în vedere apropierea de Biserică a tuturor creștinilor, insuflându-le o cultură duhovnicească și mântuitoare și explicând care este diferența dintre aceasta și cultura care nu

Îl are în vedere pe Hristos, cultura inutilă, lipsită de sens bazată pe nihilism, pesimism, materialism și pragmatism. Acest lucru poate fi făcut numai prin efortul preotului de a fi conectat la actualitate și prin actualizarea predicii și catehezei la societatea și la viața creștinilor în contemporaneitate. Cateheza și pedagogia reprezintă elemente importante ale misiunii în combaterea culturii seculare contemporane cu caracter autonom și pot reprezenta mijloace eficiente în dezvoltarea unei culturi teonome, ce are în centru ei pe Dumnezeu.

Relația Biserică – cultură locală, încarnarea chetotică structurată hristocentric a Bisericii în orice context, trebuie avut în vedere că niciodată credința și expresia culturală nu se acoperă complet. De aceea, inculturația trebuie să aibă o dimensiune critică în sensul că nici cultura locală nu trebuie distrusă prin evanghelizare dar nici nu poate fi acceptată în totalitate. Relația Evanghelie – cultură trebuie să fie una creatoare și dinamică prin convergența tuturor Bisericilor, spre catolicitate, spre unitatea Bisericii, Trup al lui Hristos.

Misiunea Bisericii Ortodoxă are nevoie de programe de evanghelizare (explicită), în acest context rămânând fidelă vocației apostolice. Mai precis, învățătura ortodoxă acordă importanță maximă Liturghiei, timpul liturgic oferind credincioșilor putere irezistibilă și esențială, atunci când creștinii se adună din lumea din afara spațiului eclezial, în Biserică ca lăcaș sacru, în jurul Domnului Iisus Hristos. Cultura ca și chemare divină folosită omului spre mântuire este răspunsul omului la actul creației divine și în consacră pe om ca un creator de valori după modelul Creatorului veșnic. Pentru omul indiferent sau autonom religios, cultura devine o a „două natură”, un alt fel de „haine de piele” care acoperă și anihilează harul divin.

În această lume post modernă și post-creștină este necesară din partea Bisericii o analiză sinceră și cât mai obiectivă a momentului de misiune în care ne aflăm astăzi, cu provocările distincte, să-i devină și un posibil instrument de lucrare misionară sau măcar oglinda în care să se privească înainte de se angaja în misiune. „Vocea Bisericii trebuie să răsună clar, coerent și competent cu privire la toate aceste provocări venite din partea „lumii” ca totalitate a răului și a predispoziției spre rău din creația lui Dumnezeu.

Misiunea Bisericii ia act de faptul că inter-culturalitatea presupune dialogul între culturi diferite aparținând civilizației actuale. Misiunea Bisericii consideră pe bună dreptate multiculturalismul ca fiind un experiment eșuat, prost gestionat, unde nu s-a ținut cont cu adevărat de condițiile, valorile și particularitățile unui spațiu geografic. Din păcate s-a ajuns ca toate diferențele culturale să fie integrate în fenomenul religios care a ajuns să se manifeste printr-o cultură minoritară

legitimată, din păcate, prin intermediul multi-culturalismului de tip politicianist. Mai mult, multi-culturalismul nu a putut preveni și nici trata viziunile radicale de tip pseudo-religios cu privire la Dumnezeu, om, familie, societate. Soluțiile misionare ortodoxe cu privire la dialogul inter-cultural trebuie să plece de la dialog, toleranță și respect reciproc și de la înțelegerea legăturii profunde între cult și cultură. Astăzi, când vorbim de cult, avem în vedere efortul de cultivare a relației dintre om și comunitate cu Creatorul tuturor,. Prin cultură, misiunea ortodoxă înțelege cultivarea relației omului cu creația lui Dumnezeu. Legătura duhovnicească cu fundament teologic a cultului și culturii trebuie să conducă, din perspectivă misionară, la o nouă cultură a conviețuirii care nu este nimic altceva decât o cultură a relațiilor umane sănătoase ce face posibilă suprimarea abuzurilor într-o dimensiunea eminamente profilactică.

Concluzii

Cultura contemporană, în general și cea românească în mod special, poate fi înțeleasă ca fiind una de masă, o cultură religioasă, dar și una laică, o cultură modernă, dar și o cultură antică, o cultură politică dar și una scolastică, universitară. Am văzut că am întâmpinat o dificultate în încercarea de a oferi o definiție corespunzătoare a culturii. Cultura deține întreaga sferă de existență și de acțiune a omului la nivel intelectual, organizatoric, instituțional și spiritual și, datorită faptului că ajunge în planurile instituționale ale societății, ea are ca rezultat final civilizația. Aceasta din urmă este rezultatul transpus în concret al spiritului uman asupra naturii și asupra societății umane. Civilizația este cea care satisface necesitățile materiale ale corpului, iar pe de altă parte, cultura satisface nevoile spirituale ale sufletului uman.

Misiunea Bisericii a ținut întotdeauna cont de spațiul și specificul cultural al vremii și al oamenilor, creștini sau necreștini. Așa am putut vedea că între cultura lumii antice și învățătura creștină propovăduită în cadrul misiunii primare a Sfinților Apostoli și a Părinților Apostolici a fost o mare asemănare deoarece există anumite idei regăsite în filosofia antică care sunt foarte apropiate de unele precepte evanghelice. Ca un exemplu, filosofia presocratică arată că descoperirea lui Dumnezeu se face prin intermediul lucrării și creației Sale.

Am observat că dimensiunea culturală a credinței este una sigură deoarece cultura este de la început încarnată credinței, experiența religioasă fiind și ea într-o oarecare măsură prin filiera culturii care o va și absorbi deoarece aceasta, credința, este trăită într-un spațiu etnico-cultural concret.

Procesul de evanghelizare a popoarelor necreștine, mai ales în cadrul misiunii romano-catolice, a ținut cont elementele proprii acelei culturi, bineînțele transformându-se ontologic. Evanghelizarea a fost un proces de inspirație divină reală care a avut la bază credința ca normă care a avut puterea de a transforma cultura popoarelor care nu avuseseră contact cu învățătura mântuitoare a lui Hristos.

Există o diferență majoră între ceea ce a reprezentat cultura în perioada patristică și o parte a Evului Mediu, aceasta fiind una a Duhului, teonomă, care avea în centrul ei pe Dumnezeu și învățătura adusă de Revelația Mântuitorului Hristos.

La celălalt pol, cultura în perioada modernă și cea postmodernă a devenit una de tip autonom bazată pe dorința de independență a omului față de Dumnezeu. Am observat că postmodernismul reprezintă o mișcare în arhitectură, arta și filozofie dar și o reacție la tot ceea ce a reprezentat modernismul. Modernismul s-a considerat vârful căutării esteticii de către iluminism, dar și o epistemologie autoritar rațională. Pe de altă parte, postmodernismul s-a preocupat de modul în care autoritatea unor entități ideale, care erau numite metanarațiuni, este slăbită din cauza unui proces de fragmentare, deconstrucție sau consumism. Termenul de postmodernitate se referă la toate fenomenele și tezele care au apărut după modernitate. De asemenea, postmodernitatea are în vedere și aspectele sociologice și tehnologice, precum și toate celelalte condiții care au urmat epocii moderne. Postmodernismul este și un set de răspunsuri proprii de ordin cultural, intelectual, academic, artistic sau filosofic.

Din nefericire, există o criză culturală care se resimte profund în societatea contemporană fiind în mod cert un ecou al crizei religioase care a debutat la sfârșitul secolului al XVII-lea când au avut loc războaiele religioase și când a luat naștere științei moderne, ceea ce a condus spre o inevitabilă criză a conștiinței europene. Lumea culturii contemporane de astăzi este, în mod indiscutabil, o lume care s-a îndepărtat de Dumnezeu, care-L ignoră tot mai mult pe Dumnezeu, dar și valorile religios-morale legate de numele Său.

Cultura contemporană își are rădăcinile în mod clar în caracteristicile fundamentale ale culturii autonome din perioada modernă, care, după foarte multe păreri, își are începutul în secolul al XIV-lea, însă există și voci care sunt de părere că sistemul copernican ar putea fi considerat drept un fundament al modernității, acesta datând încă din secolul al XV-lea, în timp ce guvernul democratic, care poate fi numit esența politicii moderne, a devenit forma politică occidentală dominantă, de puțin timp.

Secularizarea culturii de astăzi este urmarea logică a despărțirii Bisericii de lume prin eliminarea lui Dumnezeu din viața ei petrecută în perioada modernă. De asemenea, termenul de secularizare are și un înțeles juridic și altul cultural. Termenul, noțiunea de secularitate înseamnă ruptura adusă de modernitate între credință și rațiune, între Biserică și lume. Din cauza secularizării Biserica este văzută azi ca o instituție a statului care nu diferă de celelalte instituții, dar care se luptă pentru supremație în societatea oamenilor, este percepută ca o creație a oamenilor nu a lui Dumnezeu prin Hristos în Duhul Sfânt, iar, din păcate, constatăm că preoția este văzută ca o orice meserie și nu o misiune pe care aceștia o îndeplinesc în baza harului divin și al tainei Hirotoniei.

În epoca modernă s-a remarcat și debutul procesului de autonomie omului provocat de schimbarea de paradigmă a culturii în perioada modernă realizată și la nivel somatic, devenite și ea autonomă, în contradicție cu cultura teocentrică a perioadei patristice. Astfel, dimensiunea somatică a omului și sentimentele acestuia nu au mai fost călăuzite și luminate de lucrarea Sfântului Duh, ci acestea s-au pervertit și afectat și trupul care a încetat să mai fie considerat „templul al Duhului Sfânt”, după cuvântul Sfântul Apostol Pavel (I Corinteni 6, 19), ci o realitate în care se manifestă cele mai respingătoare patimi, ce au condus ușor degenerarea omului. Epoca luminilor a schimbat sensul autonomiei pe care creația o avea în teologia Bisericii Romano-Catolice, prefăcând-o într-un soi de autonomie prin care se neagă existența lui Dumnezeu, precum și calitatea Acestuia de Creator Mântuitor și Proniator. Aceste schimbări fundamentale de paradigmă au influențat decisiv dezvoltarea culturii până în zilele noastre.

Am văzut, din păcate, că societatea postmodernă secularizată conduce la o desacralizare totală a omului contemporan și totodată la o relativizare a valorilor culturale acestuia. Încă din modernitate, s-a dorit o excludere a Bisericii din spațiul public, nu i s-a mai recunoscut competența unui discurs obiectiv public, iar religiozitatea a fost redusă doar la spațiul privat, subiectiv al omului, schimbând totodată și paradigma culturală a omului, dintr-o cultura a Duhului ce avea în centru pe Dumnezeu și Biserica Sa, într-una strict umană și lipsită de sacralitate. Fenomenul desacralizării, un fenomen specific postmodernității, sau tendința omului contemporan de a elibera profanul de sub autoritatea sacralului este bine reprezentat de secularizare sau altfel spus a dus la procesul de secularizare. Desacralizarea este un fenomen care are un puternic impact asupra valorilor culturale și vieții creștine, reprezentând un real pericol deoarece, omul dobândind dorința de a se substitui lui Dumnezeu utilizând știința și tehnica pentru a găsi răspunsuri la întrebările fundamentale cu privire la viață și originea ei, alte răspunsuri decât cele regăsite în revelația divină și propovăduite de

Biserică. Pe de altă parte, decreștinarea se caracterizează prin slăbirea vieții religioase a unei părți semnificative a credincioșilor practicanți până nu de mult. Acest lucru constă în participarea din ce în ce mai rar la Sfânta Liturghie și lipsa împărtășirii cu Sfintele Taine. Până nu de mult credincioșii practicanți, apropiați Bisericii formau un nucleu rezistent, chiar dacă erau în minoritate, și aveau o viață creștină reală în care îmbinau rugăciunea cu milostenia. Din păcate, acest nucleu a început să se subțieze. Desacralizarea și decreștinarea au avut un efect imediat în cadrul culturii europene, dar și o parte din cea românească, deoarece acest tip de cultură nu a mai devenit creator de valori și de opere care au în centru pe Dumnezeu și nefolositoare mântuirii omului.

Astăzi, cultura Europeană și cea românească se află într-o criză adâncă deoarece tradițiile care au modelat civilizația omului au început să pălească și au fost transformate într-un soi de multiculturalism nociv care relativizează valorile spiritual și culturale ale occidentalului. Și, de parcă această schimbare de paradigmă nu ar fi fost suficientă, observăm cu o adâncă mâhnire o nocivă ideologizare a culturii islamice care a îmbrăcat aspecte violente și care, din nefericire, face mii de victime, atât pe teritorii preponderent musulmane, cât și în principalele orașe ale Europei. Fundamentalismul religios și cel cultural nu are ce căuta în cadrul unei culturi teocentrice care are în centrul ei iubirea de Dumnezeu și iubirea față de aproapele.

Creștinismul nu va condamna niciodată și nu va nega cultura, însă va fi întotdeauna critic în legătură cu orice situație culturală care nu are în vedere divinitatea și care nu măsoară tortul prin măsura lui Hristos. Problemele și nevoile culturale ale „acestui veac” nu pot fi evitate sau neglijate deoarece creștinii sunt chemați să slujească tocmai „în această lume” și „în acest veac” și să creeze opere folositoare mântuirii. Doar că toate aceste nevoi și probleme trebuie percepute și văzute într-o perspectivă nouă și mai largă care este deslușită de revelația creștină și iluminată de lumina ei.